

Crna vojska kralja Matijaša Korvina

Prižmić, Marin

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:252469>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MARIN PRIŽMIĆ

CRNA VOJSKA KRALJA MATIJAŠA KORVINA

Završni rad

Pula, rujan 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MARIN PRIŽMIĆ

CRNA VOJSKA KRALJA MATIJAŠA KORVINA

Završni rad

JMBAG: 0269039289

Studentski smjer: jednopredmetni preddiplomski sveučilišni studij povijesti

Predmet: Uvod u hrvatski srednji vijek

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Jurković

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Marin Prižmić, kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 21. rujna 2023.

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Marin Prižmić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Crna vojska kralja Matijaša Korvina* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 21. rujna 2023.

Potpis

Sadržaj

1. UVOD	1
2. ERA IVANA HUNJADIJA	2
3. ERA KRALJA MATIJAŠA KORVINA	9
4. CRNA VOJSKA.....	16
5. ZAKLJUČAK	25
IZVORI I LITERATURA.....	26
SAŽETAK	30
SUMMARY.....	31

1. UVOD

U ovom radu ću se baviti crnom vojskom (lat. legio nigra / exercitus nigrorum; njem. Schwarze Armee / Schwarzen Legion; mađ. Fekete sereg; slovač. Čierne vojsko / Čierny pluk) kralja Matijaša Korvina (hrv. oblik imena izveden iz mađ. Corvin Mátyás; lat. Matthias Corvinus; Matija, kralj: 1458. – 1490.), prvom stajaćom vojskom u povijesti Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Biti će dakle riječi o njezinu razvoju i ustroju, zatim o podrijetlu novačenih pješaka i konjanika te gdje ju je kralj i kako koristio.

Premda nemamo puno izvora, pokušat ću crnu vojsku usporediti s onodobnim sličnim postrojbama u Europi i Osmanskom Carstvu. Ukratko ću također opisati gospodarsko i političko stanje u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, prije i u vrijeme Matijaševe vladavine, a nakon toga i reforme koje je provodio da bi mogao financirati i voditi takvu stajaću vojsku.

Krenut ćemo s Matijaševim ocem, Ivanom Hunjadijem (mađ. Hunyadi János; često na hrv. Janko, *1407. †1456.), to jest s prikazom njegove vojne i političke karijere od dobrostojećeg plemića do magnata i proslavljenog borca protiv Osmanlija.

2. ERA IVANA HUNJADIJA

Prije nego što se pozabavimo temom rada potrebno je pružiti određeni povijesno-politički kontekst o situaciji u Ugarskoj prije dolaska Matijaša Korvina na prijestolje. Matijaš je bio sin Ivana Hunjadija, čiji je otac Vojk (mađ. Vajk) bio niži plemić vlaškog podrijetla koji je služio kao vitez na dvoru kralja Žigmunda Luksemburškog (hrv. oblik imena izveden iz mađ. Zsigmond; lat. Sigismundus; često na hrv. Sigismund, kralj: 1387. – 1437.). Vojk je u ime stečenih zasluga 1409. god. od Žigmunda dobio na uživanje burg i vlastelinstvo Vaydahunyad (rum. Hunedoara; njem. Eisenmarkt).¹ Vjeruje se da je Ivan Hunjadi rođen nešto prije tog darivanja (o. 1405.). U svojoj mladosti je provodio vrijeme na dvorovima mnogih baruna, među kojima je bio najznačajniji dvorac Stjepana Iločkog, bana Mačve, gdje se sprijateljiio s banovim mlađim bratom Nikolom.² Tijekom priprema krunidbe sveterimskim carem kralja Žigmunda je u njegovoj pratnji 1430. dospio na dvor milanskog vojvode Fillipa Marije Viscontija (vojvoda 1412. – 1447.), u čijoj će službi ostati dvije godine i upoznati osnovne elemente modernog ratovanja. Nakon ovoga se vratio u službu kralja Žigmunda kao vitez 1434. i od tada je pod severinskim banom Franjom (Franko) Talovcem (†1448.) sudjelovao u zaštiti granica od Osmanlija.³

Nakon Žigmundove smrti, novi kralj Albert Habsburški (1437. – 1439.)⁴ Ivana imenuje severinskim banom i daje mu u zadatak obranu pograničnih tvrđava na Dunavu. S ovom titulom osigurana mu je politička moć u Kraljevstvu. Kako je Albert umro bez muškog nasljednika, vlast je pokušala

¹ Pál Engel, *The Realm of St Stephen – A History of Medieval Hungary 895–1526* (dalje: Engel, *The Realm of St Stephen*), London – New York: I.B. TAURIS, 2001., str. 283; Borislav Grgin, *Počeci rasapa: Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska* (dalje: Grgin, *Počeci rasapa*), Zagreb: Ibis grafika, 2002., str. 22-23; Tamás Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389–1526* (dalje: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács*), ser. The Ottoman Empire and Its Heritage (politics, science and economy), vol. 63, Leiden – Boston – Köln: Brill, 2018., str. 92-94.

² Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 283. Nikola Iločki (mađ. Újlaki Miklós, *1410. †1477.) je kasnije bio mačvanskim banom (od 1430.), erdeljskim vojvodom (1441. – 1458. i 1462. – 1465.), hrvatsko-slavonsko-dalmatinski banom (1472.) i bosanskim kraljem (od 1471.); detaljnije u: Stanko Andrić, "Od Iloka do Rima: talijansko putovanje Nikole Iločkoga", *Hrvatska revija*, no. 1 (2015.), str. 54-61. i u tom djelu navedena literatura.

³ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 283.

⁴ Vidi više u: isto, str. 279-280.

preuzeti njegova trudna udovica Elizabeta Luksemburška. No, s obzirom na sve prisutniju osmansku ugrozu, skupina je ugarskih baruna preuzela inicijativu i krunu ponudila poljskom kralju Vladislavu III. Jageloviću (Vladislav I. u Ugarskoj).⁵ Elizabeta je pak u Komarnu (slovač. Komárno) rodila sina u travnju 1440., koji je okrunjen u lipnju kao Ladislav V. Krunom sv. Stjepana, koju je Elizabeta ponijela sa sobom iz Višegrada.⁶ Kako ugarski magnati nisu odobrili ovo krunjenje na saboru, odučili su poništiti krunidbu Ladislava V., te su u srpnju okrunili Vladislava I. (kralj, 1440. – 1444.). Premda su staleži u izboru prevladali nad legitimitetom Ladislava V. došlo je ipak do građanskog rata jer se politička elita na koncu podijelila u dva tabora. Ivan Hunjadi je stao na stranu Vladislava I. Rat je s kratkom stankom trajao tijekom čitave vladavine kralja Vladislava premda je uživao potporu većine baruna i plemstva. Naime, odnos sila je bio uravnotežen, jer su mladog Ladislava podržali najbogatiji magnati; Ladislav Gorjanski, grofovi Celjski, knezovi Frankapani na čelu s Bartolomejom, palatin Lovro Héderváry, srpski despot Juraj Branković, nadbiskup Denis i njegov brat Toma Széchy, Ivan Perényi te drugi.⁷ Pored njihove podrške Elizabeta je sina i Krunu sv. Stjepana povjerila na čuvanje caru Fridriku III. Habsburškom (1440. – 1493.). Unatoč takvim saveznicima, njezinu su vojsku hametice potukli kod Bátaszéka (sjeveroistočno od Pečuha) početkom 1441. Ivan Hunjadi i Nikola Iločki, posljednju koju je uspjela podići u središnjem i južnom djelu Ugarske. Zbog zasluga je u ovom ratu Ivana i Nikolu kralj Vladislav uzdigao na mjesta združenih vojvoda Erdelja (prema mađ. Erdély; rum. Transilvania; njem. Siebenbürgen; na hrv. i Sedmogradska), grofova Székelyâ i županâ nekoliko županija, ali i zapovjednikâ Temišvara (mađ. Temesvár; rum. Timișoara), Beograda (mađ. Nándorfehérvár) te svih utvrda na granici Dunava.⁸ Za

⁵ Isto, str. 281; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 85.

⁶ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 281; Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata: Pregled povijesti hrvatskog naroda 600.-1526*, prvi dio (dalje: Šišić, *Povijest Hrvata I*), Split: Marijan tisak, 2004., str. 235.

⁷ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 282; detaljnije u: Robert Kurelić, "Grafen von Krabaten: the Curious Designation for the Frankapani in Late Medieval German Sources", *Review of Croatian History*, vol. 17, no. 1 (2021.), str. 204-206.

⁸ Engel, "János Hunyadi: The Decisive Years of His Career, 1440–1444" (dalje: Engel, "János Hunyadi..."), u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary* (dalje: Bak – Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi*), Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 113; Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 283.

ispunjavanje tih dužnosti prepustio im je prihod kraljevskog monopola na sol. Sve je to omogućilo ovoj dvojici baruna Kraljevstva koncentraciju moći u svojim rukama. Unatoč takvu razvoju, koji je rezultirao slabljenjem središnje vlasti, kralju Vladislavu su ta dvojica osigurala kontrolu nad Kraljevstvom. Hunjadi je primjerice u istočnoj Ugarskoj u kratkom vremenu riješio problem protivnika Vladislava što mu je istovremeno omogućilo da se okrene ratu Osmanlijama na jugu. Upravo je pohodima na osmanske teritorije ili obrambenim akcijama protiv osmanskih pljačkaških nasrtaja Ivan Hunjadi stekao i europsku slavu.

Prvi su uspjesi koji su ga proslavili bili; 1441. kad je ušao u Srbiju i porazio vojsku sandžakbega Izaka kraj Smedereva, zatim je 1442. s Nikolom Iločkim tek u trećoj bitki kod Gyulafehérvára (rum. Alba Iulia) porazio Meziđbegovu vojsku, koja je harala po Erdelju, a potom je iste godine uništio i vojsku rumelijskog beglerbega Šehamedina (Şihabeddin) na gornjem toku rijeke Jalomnice (rum. Ialomița).⁹ Vijesti o tim pobjedama ponukali su papu Eugena IV. (1431. – 1447.) da pokuša obnoviti križarske pohode prema Balkanu. Stoga će u proljeće 1442. za Budim poslati vrsnog diplomatu i pobornika križarskih pohoda kardinala Giuliana Cesarinija. Glavni je Cesarinijev zadatak bio uspostaviti mir među zaraćenim stranama u Kraljevstvu – između Vladislava I. i Ladislava V. Uspostavljanje mira nije uspjelo u potpunosti, ali su dvije strane pristale na jednogodišnje primirje tijekom kojeg je omogućen pohod na Osmanlije.¹⁰ Krajem 1443. velika vojska, predvođena kraljem Vladislavom I. i Hunjadijem, napala je Osmansko Carstvo, ali je unatoč uspjesima na bojnom polju bila zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta prisiljena vratiti se početkom 1444. u Ugarsku. Premda nisu postignuti teritorijalni uspjesi ovaj je pohod više služio osnaženju morala među križarima, što je dovelo do osnutka kršćanske koalicije. Križarska vojska osnažena vojnicima iz Poljske i papinskim plaćenicima, planirala je krenuti i poraziti “neprijatelje vjere”, s time da je računala i na podršku bosanskog kralja i Skenderbegovih pobunjenika u Albaniji. Sultan Murad II. Veliki (1421. –

⁹ Isto, str. 285; Ivan Jurković, “Vojni ustroj i obrana Kraljevstva: *Cito. Cito. Cito. Citissime!*” (dalje: Jurković, “Vojni ustroj...”), u: Marija Karbić (ur.), *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja. Hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku*, biblioteka: Zoran Ladić (ur.), *Povijest Hrvata*, sv. 3, Zagreb: Matica hrvatska, 2019., str. 118; detaljnije u: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 92-99.

¹⁰ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 285.

1444. i 1446. – 1451.) se preplašio te vojske pa je zatražio od svog svekra despota Brankovića da posreduje u mirovnim pregovorima s Ugarskom obećavši mu vratiti posjede u Srbiji. Brankoviću je zaista i uspjelo posredovanje u sklapanju primirja, ali je Cesarini vještom agitacijom uspio nagovoriti Vladislava da prekrši postignuto primirje. Ovo je dovelo Brankovića u nepovoljan položaj prema Muradu, a istovremeno je i Hunjadiju uspjelo dozvolom kralja preuzeti Brankovićeve posjede u Ugarskoj.¹¹ U studenom 1444. križarska se vojska (o. 25.000 vojnika) sukobila s osmanskom (o. 40.000) kod Varne. Osmanlije su nakon teške i krvave bitke s velikim gubicima na obje strane porazili združenu križarsku vojsku.¹² U borbi su poginuli Vladislav i Cesarini te dva biskupa, mnogi baruni, a Hunjadi je jedva uspio pobjeći.

Nakon smrti kralja stanje u zemlji se pogoršalo; 1445. Fridrik III. je zauzeo ugarske utvrde na zapadnoj granici, grofovi Celjski su porazili braću Talovce¹³ u Slavoniji, a na zapadu je Jan Jiškra (češ. Jan Jiskra z Brandýsa; njem. Johann Giskra von Brandeis; mađ. Jiskra János; o. 1400. – o. 1469.) uspio proširiti vlast na regiju Spiš, a očekivana je i odmazda Osmanlija.¹⁴ Sabor sazvan u travnju 1445. trebao je stabilizirati stanje. Pristaše Vladislava priznale su Ladislava V. kraljem, osnovano je regentsko vijeće sedam kapetana¹⁵ kojima su dane velike ovlasti, a kraljevske darovnice nakon smrti Alberta su trebale biti poništene te su svi dvorci izgrađeni bez dozvole trebali biti porušeni. Kako Fridrik III. nije namjeravao osloboditi mladog Ladislava, sazvan je drugi sabor 1446. pokraj Pešte na kojem je imenovan regent s titulom zaštitnika (gubernator) Kraljevstva, koji je trebao obnašati tu poziciju do kraljeve punoljetnosti, a na tu poziciju je odabran Ivan Hunjadi. Ovo je spriječilo anarhiju premda Hunjadi nije imao sve ovlasti kralja, niti je imao kontrolu nad cijelom zemljom, jer su grofovi Celjski i Jiškra vladali gotovo autonomno na svojim dominijima. Hunjadi je pokušao vojnim putem doći do Ladislava, ali su uspjesi protiv Fridrika bili zanemarivi. U nekoliko je pokušaja probao stati na kraj moći Celjskih s vojskom i preko sabora, ali nije uspio. Na

¹¹ Više u: isto, str. 286.-288; Engel, "János Hunyadi...", str. 111-114.

¹² Isti, *The Realm of St Stephen...*, str. 287; Jurković, "Vojni ustroj...", str. 118; detaljnije u: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 120-141.

¹³ Celjski su podržavali Ladislava V., a Talovci Vladislava I.

¹⁴ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 288.

¹⁵ Na ist. mj.

kraju su Celjski priznali autoritet sabora, u zamjenu da zadrže čast slavonskog bana i da im se prizna vlast nad prisvojenim područjima. Ipak osoba s kojom su gubernator i staleži imali najvećih problema je bio Jan Jiškra. Zbog njegove slijepe odanosti kralju Ladislavu V., dobio je titulu kraljevog kapetana-general, a prostor pod njegovom kontrolom prostirao se od rudarskih gradova oko Kremnice do Košica i Šariša.¹⁶ Staleži su zamjerali Jiškri što je raspolagao kraljevskim prihodima najbogatijih rudnika zlata i srebra i jer nije prihvatio odredbu sabora iz 1446. o vraćanju plemićkih posjeda osvojenih u ratu starim vlasnicima. Smetalo im je i što Jiškra nije isplatio svoje plaćenike, koji su se potom okrenuli pljačkanju. Hunjadi i sabor su pokušali kompromisom doći do mira s Jiškrom. No, kako do sporazuma nije došlo, ponovno su međusobno zaratili. Rat je trajao s kratkim prekidima od 1447. do 1452., za čije je vrijeme Hunjadi poveo barem četiri pohoda na Jiškru u Gornju Ugarsku. Hunjadi njima nije ostvario nikakve pomake pa se zadovoljio uništavanjem protivnikove zemlje. Godine 1451. kada je opsjeo utvrđeni samostan blizu Lučeneca, doživio je težak poraz, koji mu je nanio Jiškra došavši s većom vojskom osobno u pomoć opsjednutima. Nakon što je stigla vijest da je Fridrik oslobodio Ladislava došlo je 1452. do sporazumnog mira kojim je Jiškra zadržao posjede i prihode s njih.¹⁷

No svo ovo vrijeme Hunjadi se ponovno želio okrenuti problemu Osmanlija na jugu, želeći osvjetlati obraz nakon poraza kod Varne. Slično stajalište imao je i novi papa Nikola V. (1447. – 1455.), koji je u tu u svrhu poslao kardinala Carvajala sa zadatkom da pomogne u pripremama za pohod. Nakon što je Hunjadi uspio u Vlaškoj krajem 1447. postaviti na vlast prougarskog kneza, ujesen sljedeće godine krenuo je u pohod s vojskom ojačanom vlaškim postrojbama. Cilj je bio pridružiti se Skenderbegovim pobunjenicima u Albaniji. Do sudara je došlo na Kosovu polju. Borba je trajala tri dana. Mnogobrojnija je vojska Murada II. teško porazila kršćansku vojsku, a Hunjadi je jedini barun, koji ju je uspio preživjeti. Na povratku s pohoda uhitio ga je despot Branković, koji je zahtijevao posjede oduzete mu pri propalom primirju iz 1444. i da se sramota koja mu je tako nanijeta spere. Kada se

¹⁶ Isto, str. 290.

¹⁷ Isto, str. 291; František Oslanský, "The Role of John Jiskra in the History of Slovakia" (dalje: Oslanský, "The Role of John Jiskra..."), *Human Affairs*, vol. 6, no. 1 (1996.), str. 25.

napokon vratio u Ugarsku 1450., Hunjadi je sazvaio sabor da osudi Brankovića i da mu se iznova oduzmu posjedi nakon čega je ponovo zaratio s njim. Na koncu su staleži uspjeli posredovati u sklapanju mira 1451. kojim je Hunjadi vratio despotu zemlje oduzete u pohodu, ali je uspio zadržati one koje je dobio 1444. godine.¹⁸ Unatoč porazima Hunjadijeva moć nije opala, već naprotiv, s potporom plemstva i Iločkog, lako se mogao nositi s opozicijom pojedinih baruna.

Hunjadijevo regentstvo potrajati će do neočekivane pobune velikaša u Austriji i Češkoj, za vrijeme krunjenja Fridrika III. u Rimu. Potpomognuti ugarskim velikašima i grofovima Celjskim, pobunjenici su opsjeli Bečko Novo Mjesto 1452., te je car morao predati Ladislava V. Ulriku Celjskom. Ladislavovo oslobođenje je dalo pravnu osnovu za dugo očekivanu unutarnju konsolidaciju zemlje te je prvi puta nakon 1439. Kraljevstvo imalo vladara čiji je legitimitet bio neosporan. Oko budućeg uređenja državnih poslova i smjernica buduće vlade Kraljevstva, baruni su dogovorili još za boravka u Beču. Njihove odluke potvrđene su kao zakoni na saboru u Požunu (slovač. Bratislava; mađ. Pozsony; njem. Pressburg) početkom 1453.¹⁹ Na saboru je određeno da se ponište sve darovnice Elizabete i Vladislava, dok su barunima odobreni novi dobitci kraljevim poveljama. Veliki dijelovi kraljevskih posjeda vraćeni su kralju, a bespravno izgrađeni dvorci su bili uništeni, stari uredi na dvoru ponovo su obnovljeni, kao i kraljevo vijeće, a nova institucija proizašla iz građanskog rata, sabor je ostao netaknut. Premda je 1452. Hunjadi ostao bez regentstva raspodjela moći u državi se nije promijenila. Dobio je titulu kraljevskog kapetana-general, dopušteno mu je zadržati kraljeve dvorce i prihode koje je do tada uživao za što je bio obvezan godišnje kralju plaćati 24.000 florena. Od kralja je dobio nasljednu titulu kneza Bistričkog, što mu je osiguralo povlašten položaj među najmoćnijim obiteljima u Kraljevstvu. Hunjadi se nakon toga povlači i ne nastoji širiti utjecaj što je neke od njegovih najranijih pristaša ponukalo da se priključe barunima koji su nastojali povratiti autoritet i moć kralju.²⁰ Kada je kralj došao u Budim početkom 1456., Hunjadi mu je morao predati dio kraljevskih prihoda i utvrda, ali je zadržao svoj

¹⁸ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 292.

¹⁹ Isto, str. 293.

²⁰ Isto, str. 294.

autoritet kao kraljev kapetan-general te kontrolu nad kraljevim utverdama Budim, Trnava i Diósgyőr.

Nove osmanske prijetnje javljaju se nakon osvojenja Carigrada 1453., kada se sultan Mehmed II. Osvajač (1444. – 1446. i 1451. – 1481.) okreće širenju na Balkanu te do 1459. osvaja cijelu Srbiju. Zbog reputacije protuosmanskoga uspješnog vojskovođe palo je na Hunjadija da povede pohod protiv “nevjernika”. Papa Kalist III. (1455. – 1458.) nastoji potaknuti na križarski pohod, a sabor u Ugarskoj donosi odluku da se ubire izvanredni porez i proglašava opću mobilizaciju plemstva te se ponovo aktivira *militia portalis*.²¹ Do tog je trenutka Hunjadi s malom vojskom ušao 1454. u Srbiju i kod Kruševca eliminirao osmanske postrojbe, koje je sultan ondje ostavio. No, besmrtnu je slavu stekao 1456. obranivši Beograd i nanijevši strahovite gubitke osmanskoj vojsci koju je vodio sultan Mehmed. Iako je ova pobjeda odjeknula u kršćanskom svijetu, nije iskorištena za protunapad, dijelom i zbog epidemije kuge koja se netom nakon obrane pojavila i u kojoj je Hunjadi u kolovozu smrtno stradao.²² Naslijedio ga je sin Ladislav, koji je bio ambiciozan i prepreden, ali ne i sposoban kao otac mu. Ubrzo zatim sukobio se s kraljem Ladislavom i Ulrikom II. Celjskim, koji su zahtijevali povratak preostalih kraljevih utvrda i prihoda, koje je pokojni Ivan Hunjadi držao. Stoga su kralj i Celjski krenuli s križarima, koji su se okupili u Ugarskoj prema Beogradu gdje se Ladislav nalazio. Ladislav je lažnim obećanjima skrivajući namjere namamio kralja i Celjskog u tvrđavu te je s pomoćnicima ubio Ulrika Celjskog.²³ Kralja je zadržao kao taoca, a oslobodio ga je tek kad mu je obećao da neće doći do osвете zbog umorenog grofa i da će ga priznati kraljevskim kapetanom-generalom. No, kralj je dao 1457. uhititi Ladislava i njegovog mlađeg brata Matijaša dok su obojica bili u Budimu. Braća su osuđena za izdaju. Ladislav je bio smaknut, a Matijaša je kao taoca i uznika kralj poveo u Češku.²⁴ Ovo je dovelo do pobune predvođene Matijaševom

²¹ Engel, *The Realm of St Stephen*, str. 295; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 170-171.

²² Stanko Andrić, *Čudesna svetoga Ivana Kapistrana*, ser. Studije, knj. 1, Slavonski Brod – Osijek: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje – Matica hrvatska, 1999., str. 55-56; Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 296; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 188.

²³ Isto, str. 189-190; detaljnije u: Robert Kurelić, “Posljednji svjedok ubojstva: Frankopani i Celjski u petnaestome stoljeću”, *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 50 (2016.), str. 205-209.

²⁴ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 297.

majkom Elizabetom Szilágyi i njezinim bratom Mihaelom. Njihove snage krvavo će se sukobiti s kraljevima, predvođene Iločkim i Jiškrom,²⁵ te će sukobi potrajati do studenog 1457., kada je Ladislav V. iznenadno preminuo u Pragu.²⁶

3. ERA KRALJA MATIJAŠA KORVINA

Ladislavljevom smrću ostala su upražnjena prijestolja Češke i Ugarske/Hrvatske. Postojala su dva legitimna nasljednika; poljski kralj Kazimir IV. (polj. Kazimierz IV Andrzej Jagiellończyk, 1427. – 1492., kralj od 1447.) i saski vojvoda Viliam III. Hrabri (njem. Wilhelm III. der Tapfere, 1425. – 1482.). Obojica su bili šurjaci preminulog kralja. Vojvoda nije polagao pravo na nasljedstvo, a kralj je bio zauzet ratom s teutonskim redom.²⁷ Prvi Ladislavljev rod po muškoj liniji je bio car Fridrik III., koji je odmah ostvario kontrolu nad austrijskim zemljama, ali se ni dinastičkim redoslijedom niti naslovima nije mogao nametnuti kao kandidat na češko i ugarsko-hrvatsko prijestolje.²⁸ Stoga je odabir novog kralja pao na sabor. Jedini je izbor, koji ne bi doveo do građanskog rata bio Matijaš Korvin. Da bi osigurali njegov izbor, Matijaševa majka Elizabeta i njegov ujak Mihael Szilágyi sklopili su savez s palatinom Gorjanskim i njegovim pristašama.²⁹ Tako je sabor u siječnju 1458., na koji su plemići bili obvezani doći, izabrao Matijaša kraljem. Szilágyi se primjerice pojavio na saboru s 15.000 pristaša.³⁰ Uskoro je u Češkoj za kralja potvrđen Juraj Podjebradski (češ. Jiří z Poděbrad; njem. Georg von Podiebrad, 1420. – 1471., kralj od 1458.), koji je u Pragu Matijaša oslobodio pod uvjetom da mu plati otkupninu te oženi njegovu kćer., Matijaš se vratio u Budim, gdje je ustoličen, ali ne i okrunjen jer je Kruna sv. Stjepana bila u Fridrikovim rukama.³¹ Szilágy se još na siječanjskom saboru nagodio s magnatima i proglasio se regentom na pet godina, međutim petnaestogodišnji je Matijaš

²⁵ Detaljnije u: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 191-193.

²⁶ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 297; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 24.

²⁷ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 298.

²⁸ Na ist. mj.

²⁹ Na ist. mj.; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 25.

³⁰ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 298.

³¹ Isto, str. 299; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 25.

došavši na prijestolje preuzeo inicijativu. Prvo je smijenio Gorjanskog, te postavio Mihaela Orsaga (mađ. Ország Mihály, o. 1410. – 1484.) na njegovo mjesto, a potom je razvlastio i ujaka te mu u ime kompenzacije darovao Bistričku županiju (mađ. Beszterce, rum. Bistrița) u sjeveroistočnom Erdelju.³²

Da bi legitimizirao svoju vlast Matijaš se morao dokopati Krune sv. Stjepana i privoliti na vjernost magnate na zapadu zemlje, koji su 1459. predvođeni nezadovoljnim Ladislavom Gorjanskim³³ nastojali dovesti Fridrika III. na ugarsko prijestolje. No, Gorjanski je iznenada preminuo pa je Matijaš uspio brzo slomiti pobunu i dio magnata pridobiti na svoju stranu. Uz to papa Pio II. (1458. – 1464.) je nastojao izmiriti cara i Matijaša, jer se nadao pokrenuti novi križarski pohod. Dogovor je postignut tek 1462. pod sljedećim uvjetima: Matijaš je dobio krunu za koju je morao platiti 80.000 florena; Fridrik je posvojio Matijaša i time je postignut dinastički ugovor o sukcesiji na ugarsko-hrvatskom prijestolju; Fridrik je zadržao osvojene posjede u Ugarskoj, osim Šopronja (mađ. Sopron, njem. Ödenburg).³⁴ Kada je ostvario mir s carem, Matijaš se riješio i drugog problema na sjeveru zemlje, Jiškre i njegovih plaćenika.³⁵ Kako je sklopljen mir s Fridrikom, Jiškra je ostao bez podrške te se 1462. podložio Korvinu i predao mu utvrde te je od tada stupio u njegovu službu.³⁶ Nestabilnost u Slavoniji, koja se javila nakon izumiranja Celjskih, Matijaš je riješio tako da je Janu Vitovcu (†1468., bivši kondotijer Celjskih) potvrdio titulu bana i proglasio ga nasljednim knezom (*comes perpetuus*, grof) Zagorja osiguravši tako njegovu potporu, a sebi posjede Celjskih izvan Slavonije.³⁷

U međuvremenu prijetnja Osmanlija s juga je ojačala. Premda Mehmed II. nije izravno zaratio s Ugarskom, sustavno je pustošio i osvajao zemlje, koje

³² Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 299; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 25; Rudolf Horvat, *Povijest Hrvatske, od najstarijeg doba do g. 1657.*, knj. 1, Zagreb: Tiskara Merkur, 1924., str. 239.

³³ Šišić, *Povijest Hrvata I*, str. 239; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 188.

³⁴ Vidi više: Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 300; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 26; Šišić, *Povijest Hrvata I*, str. 240.

³⁵ Detaljnije u: Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 300.

³⁶ Vidi više: Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 300; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 203.

³⁷ Više u: Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 300.

su činile ugarsko-hrvatsku tampon zonu prema Osmanskom Carstvu.³⁸ Prvo je pala Srbija – 1459. osvojen je Golubac, a sljedeće godine Smederevo. Gubitkom Srbije članovi obitelji Branković s mnogim podanicima bježe u Ugarsku, gdje im Matijaš daje velike posjede, a podanike naseljava na južnu granicu, da na njima pojača obranu.³⁹ Nakon toga Osmanlije napadaju Vlašku 1462., koja postaje vazal Osmanskog Carstva.⁴⁰ Bosnu je sultan zauzeo u brzom pohodu u ljeto 1463., te je smaknuo kralja Stjepana Tomaševića i pretvorio njegovo kraljevstvo u osmansku provinciju.⁴¹ Posljednja je pala Hercegovina 1482. te će se granica Carstva protezati od Omiša na Jadranu do Severina na Dunavu (mađ. Szörényvár, rum. Drobeta-Turnu Severin). Matijaš neće reagirati do pada Bosne jer mu unutarnji problemi u državi nisu dozvoljavali da podigne veliku vojsku na početku vladavine. Sačekao je dok sultan nije povukao vojsku te je u jesen 1463. krenuo na pohod i preoteo Jajce, a sljedeće godine i Srebrenik.⁴² Konačno je nakon uspješnoga jajačkog pohoda Matijaš okrunjen u Stolnom Biogradu (mađ. Székesfehérvár, njem. Stuhlweißenburg) Krunom Sv. Stjepana u ožujku 1464. Zakonita je krunidba bila od velikog simboličkog i stvarnog značaja, jer mu je omogućila uključenje u europsku politiku i učvrstila je njegov autoritet i legitimitet na prijestolju.⁴³

Premda je krunjenjem simbolično završio period stabilizacije vlasti u Kraljevstvu Korvin je uveo novi porezni sustav neke tri godine nakon krunidbe što je dovelo do nemira i pobune u Erdelju. No kralj je brzo reagirao i pobuna je ugušena, a početkom su listopada 1467. vođe pobune osuđeni i smaknuti.⁴⁴ Nakon pobune Matijaš se krenuo obračunati s moldavskim knezom Stjepanom III. (rum. Ștefan cel Mare, vladao 1457. – 1504.) i podčiniti ga, ali je krajem te godine poražen i morao se povući. Unatoč porazu Matijaševo stajanje nije bilo poljuljano u odnosu na uspjehe u Erdelju.

³⁸ Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 188; László Veszprémy, "The state and military affairs in east-central Europe", u: Frank Tallet – David J. B. Trim (ur.), *European Warfare 1350–1750*, New York: Cambridge University Press, 2010., str. 98-99.

³⁹ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 301.

⁴⁰ Na ist. mj.; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 205.

⁴¹ Šišić, *Povijest Hrvata I*, str. 241.

⁴² Na ist. mj.; vidi više u: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 211-213 i 220.

⁴³ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 301-302; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 213; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 27.

⁴⁴ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 302; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 233-234.

Nakon primirja s Osmanlijama na južnim granicama i suzbijanja pobune u Erdelju, Matijaš se okreće sjeveru i sjeverozapadu Kraljevstva. Naime, premda se u Europi prikazivao kao zaštitnik kršćanstva u svrhu odbijanja financijske pomoći od pape i drugih europskih vladara, on se opredijelio za čvrstu obranu na jugu bez poduzimanja navalnih vojnih operacija na Osmansko Carstvo, jer nije vjerovao da u tom smislu bez strane pomoći može ostvariti išta značajno. Stoga je za učvršćenje svoje pozicije i za uvećanje materijalne dobiti, morao ratovati drugdje.⁴⁵

Prvo se okrenuo Češkoj protiv Jurja Podjebradskog. Njihovi su odnosi uvijek bili nategnuti, a nakon smrti Matijaševe žene Katarine Podjebradske 1461.⁴⁶ prekinuti su svi odnosi. Juraj je također stalno ulazio u saveze s Fridrikom III. premda mu je Matijaš bio zet. Još jedan impuls je bio što je papa Pavao II. (1464. – 1471.) proglasio Juraja heretikom i lišio ga krune. Na koncu je i Fridrik III. pozvao Matijaša u pomoć protiv Viktorina (češ. Viktorin z Minsterberka, 1443. – 1500.), sina Juraja Podjebradskog, koji je napao Austriju.⁴⁷ Matijaš je na čelu vojske tijekom 1468. protjerao neprijatelja iz Austrije te je zauzeo Moravsku i veći dio Šlezije. Sredinom 1469. magnati su u ga Olomoucu (njem. Olmütz; polj. Ołomuniec) izabrali češkim kraljem, a ubrzo nakon toga je zarobio i princa Viktorina te učvrstio vlast u Moravskoj.⁴⁸ Kako je vladao većim djelom Češke njegovim susjedima to nije išlo na korist pa su vladari Austrije, Češke i Poljske sklopili savez protiv njega. Od 1469. odnosi s Fridrikom III. su se još više zaoštrili. On je optužio Matijaša da je namjerno propustio Osmanlije da pljačkaju po njegovoj zemlji. Vladari su se pokušali izmiriti u Beču 1470., međutim njihove nesuglasice su se još zaoštrile. Poljska se uključila u spor s Ugarskom oko češke krune nakon smrti Jurja Podjebradskog 1471. jer ga je po smrti trebao naslijediti Vladislav, sin Kazimira IV. poljskog kralja.⁴⁹ U Ugarskoj je u međuvremenu izbila urota pojedinih baruna predvođena nadbiskupom Ivanom Vitezom od Sredne (mađ. Zrednai Vitéz János, 1408. – 1472.), koji će ugarsku krunu ponuditi sinu Kazimira IV., isto nazvanog Kazimir (1458. – 1484.) Poljski princ s vojskom

⁴⁵ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 303; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 229.

⁴⁶ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 303.

⁴⁷ Na ist. mj.

⁴⁸ Isto, str. 304.

⁴⁹ Na ist. mj.

krenuo u Ugarsku, međutim Matijaš je sazvaio sabor i s podrškom većine premeta i baruna je ovladao situacijom. Stoga se Kazimir povukao iz Ugarske.⁵⁰ Radi propasti vojne intervencije, nizom primirja i pregovora, rat među dvjema zemljama okončan je 1474., ali mir neće dugo potrajati, jer je kralj Vladislav privolio Fridrika III. na novu koaliciju protiv Matijaša, kojoj će se Kazimir uskoro pridružiti. Matijaš je sačekao združene vojske Vladislava i Kazimira podno zidina Wrocława (njem. Breslau), gdje će napadači ostati bez opskrbe te su morali tražiti primirje.⁵¹ Među njima više nije bilo bojnih operacija nakon 1474., a raspodjela čeških zemalja konačno je potvrđena 1479. u Olomoucu.⁵²

No, odnosi s Fridrikom su se još više zaoštrili jer je on, dok god je bilo mogućnosti, ulazio u savez s češkim i poljskim kraljevima. Štoviše, proglasio je Vladislava pravim vladarom Češke i izbornim knezom Svetog Rimskog Carstva.⁵³ Matijaš je odmah odgovorio napadom i opsadom Beča. Car je stoga morao prihvatiti Matijaševe uvjete, priznao ga je češkim kraljem i platio mu je ratnu odštetu.⁵⁴ Mir nije dugo potrajao jer je došlo do spora oko nadbiskupskog mjesta u Salzburgu.⁵⁵ Rat je počeo ponovo 1482. kada je Matijaš opsjeo Hainburg, zauzeo ga krajem godine, sredinom 1485. predao mu se Beč, a carska prijestolnica pala je u kolovozu 1487. Krajem iste godine potpisan je mir. Matijaš je zadržao Donju Austriju i Štajersku s izuzetkom nekolicine utvrda.⁵⁶ Tako će do svoje smrti Matijaš vladati od Bautzena i Ennsa na zapadu do Severina na istoku i od Omiša na jugu do Baia Mare (mađ. Nagybánya) na sjeveroistoku.

Zbog Matijaševe vanjske politike, u odnosu na ratove u Češkoj i Austriji, zaštita granica na jugu od Osmanlija činila se kao da je pala u drugi plan. Odnos između Matijaša i sultanâ često se mijenjao iako nema spora da je među njima vladalo stalno neprijateljstvo. Takvim ga je Matijaš prikazivao u diplomatskom dopisivanju s papama i drugim kršćanskim vladarima, govoreći

⁵⁰ Detaljnije u: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 238-239.

⁵¹ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 305.

⁵² Šišić, *Povijest Hrvata I*, str. 241.

⁵³ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 306.

⁵⁴ Na ist. mj.

⁵⁵ Isto, str. 305.

⁵⁶ Na ist. mj.

da mu je rat s Osmanijama najvažnija briga.⁵⁷ Ovo je u biti bila samo propaganda jer su Matijaševe ambicije bile okrenute zapadu, premda je u to vrijeme bilo zagovaratelja velikog križarskog pohoda na Osmanlije, koji bi ugarsko-hrvatski kralj trebao predvoditi. U deset godina nakon rata u Bosni 1464. nije bilo ugarsko-hrvatskih vojnih pohoda širih razmjera izuzev bitke za Šabac premda je u to doba Mletačka Republika vodila najkrvavije bitke u ratu s Osmanlijama (1463. – 1479.).⁵⁸ U ovo doba južna granica je bila uglavnom mirna, a kada su Osmanlije krenule ponovno s pljačkom, usmjerili su se preko hrvatskih zemalja na prostor Svetog Rimskog Carstva i Mletačke Republike. Zbog toga se može zaključiti da je postojao tajni dogovor o primirju,⁵⁹ koji je trajao do 1473.⁶⁰ Iste godine sultan Mehmed je iznenada odlučio ne produžiti primirje te je sljedeće godine smederevski sandžakbeg Ali-beg Koča Mihaloglu upao duboko u teritorij Ugarske. Beg je u veljači zapalio grad Nagyvárad (rum. Oradea, njem. Großwardein) te se bez sukoba povukao sa 16.000 zarobljenika.⁶¹ Matijašev odgovor na ovo je ulazak u savez s moldavskim knezom Stjepanom, kojemu je poslao pomoćne jedinice predvođene vojvodom Erdelja Blažom Mađarom (mađ. Magyar Balázs, †1490.). Združena je vojska 1474. uništila onu rumelijskog beglerbega kod Vasluija (njem. Wassluy, mađ. Vászló) u Moldaviji. Nakon pobjede u Moldaviji, Matijaš je 1475. poveo svoju vojsku i osvojio Šabac⁶² u šestotjednoj opsadi o kojoj je napisan narodni ep.⁶³ Dvoumio se bi li nakon Šapca napao Smederevo i okolne drvene utvrde, međutim sultan ga je preduhitrio i sa svojom ih je vojskom uništio. Nakon ovog Mehmed je 1476. pokušao podčiniti Moldaviju, ali knez Stjepan je uspio izbjeći borbu te sultan nije postigao svoj cilj i morao se povući. Poslije tog pohoda ponovo je došlo do primirja između Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Osmanskog Carstva, a posljednji sukobi za Matijaševa života s Osmanlijama odvili su se između 1479. i 1481. godine.⁶⁴ Kad je Mehmed 1481. umro naslijedio ga je Bajazid II. (1481. – 1512.), koji

⁵⁷ Isto, str. 305-306.

⁵⁸ Isto, str. 307.

⁵⁹ Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 235.

⁶⁰ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 307.

⁶¹ Isto, str. 308.

⁶² Detaljnije u: Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 243-255.

⁶³ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 308.

⁶⁴ Isto, str. 308; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 263-277.

nije bio toliko ratoboran kao njegov prethodnik te je nakon niza manjih sukoba ponovno uspostavljeno petogodišnje primirje, koje je bilo produženo 1488. za još dvije godine.⁶⁵

Matijaš je odustajući od ofenzivnog djelovanja dosta pažnje posvetio obrani od Osmanlija. On je, kao i Žigmund prije njega, uspostavio sustav utvrda na južnoj granici, koji se održao do pada Beograda (1521.). Reorganizirao je upravne jedinice, združio je poziciju kneza Székelya i vojvode Erdelja 1462. godine (za stalno od 1468.), ujedinio je također Slavoniju i Hrvatsku imenujući od 1476. na čelo tih krunovina jednog bana. Ponovo je uspostavio i vojnu vlast na jugoistoku davši knezu Timiša (mađ. Temesvár, rum. Timișoara, na hrv. također Temišvar) titulu "kapetana-generala Donje Ugarske" i zapovjedništvo nad utverdama od Beograda do Severina.⁶⁶ Utvrde na najvećem udaru Osmanlija Matijaš je organizirao u banate s centrima u Severinu, Beogradu, Šapcu, Srebreniku i Jajcu.⁶⁷ Njihovi su zapovjednici nosili titulu bana od 1480.,⁶⁸ ali nisu bili barunima Kraljevstva. Zapovjednik Jajca je bio podređen hrvatskom banu, a ostali kapetanu-generalu Timiša.⁶⁹

Posljednje godine života Matijaš je posvetio osiguranju nasljedstva prijestolja svomu izvanbračnom sinu Ivanišu.⁷⁰ Nastojao je slijedeći očevu politiku stvoriti snažnu dinastiju u Ugarskoj, a na koncu sin mu Ivaniš nije niti sjeo na prijestolje. Sabor je izabrao Vladislava II. Jagelovića (polj. Władysław II Jagiellonczyk, mađ. Jagelló II. Ulászló, 1456. – 1516.) za ugarsko-hrvatskog kralja (1490.).

⁶⁵ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 309; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 281.

⁶⁶ Detaljnije u: Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 308; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 265.

⁶⁷ Ferenc Szakály, "The Hungarian-Croatian Border Defense System and Its Collapse" (dalje: Szakály, "The Hungarian-Croatian Border Defense System"), u: Bak – Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi...*, str. 142-143; Ivan Jurković, "Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba" (dalje: Jurković, "Turska opasnost"), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 17 (1999.), str. 64-65.

⁶⁸ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 309.

⁶⁹ Na ist. mj.

⁷⁰ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 317; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 35; Šišić, *Povijest Hrvata I*, str. 234.

4. CRNA VOJSKA

Matijaš je, poput mnogih vladara svog vremena, nastojao razviti vojsku koja bi zadovoljila potrebe tog doba. U suštini, njegova vojska bila je spoj srednjovjekovne feudalne vojske i stajaće plaćeničke vojske 16. i 17. stoljeća.⁷¹ Sastav i zapovjedni kadar vojske ovisio je djelom o stanju i tradiciji kraljevstva te potrebi da se prilagodi neprijatelju. Vojska kralja Matijaša Korvina sastojala se od četiri elementa: plaćenika, velikaških banderija, *militiae portalis* i plemićke vojske. Od ovih *militiae portalis* je imala najmanju ulogu, plemićka vojska je tijekom vremena izgubila na važnosti, a barunski banderiji su pretežito korišteni na južnoj granici.⁷² Izuzeci među velikašima bili su erdeljski vojvoda, banovi Slavonije, Hrvatske, Mačve i Severina jer su bili službenici postavljeni od strane kralja te su svoje banderije plaćali prihodom zemalja, koje su im povjerene.⁷³ Stoga će ovaj dio rada biti posvećen plaćeničkoj vojsci, to jest onom elementu, koji će postati poznat nakon Matijaševe smri, kao Crna Vojska.

Kralj je 1468. oslobodio velikaše vojne dužnosti, kada su mu oni odobrili ubiranje izvanrednog poreza. Ovim potezom još je više učvrstio organizaciju, plaćeničke vojske, koja je bila najjača vojna sila u zemlji.⁷⁴ Plaćenici u vojskama tog vremena nisu bili novina te ih je u Matijaševoj službi bilo od njegova ustoličenja. Početke njegove plaćeničke vojske stavljamo u 1462., kada su za nju regrutirani bivši češki husiti. Iste godine u Matijaševu službu stupa Jan Jiškra, jedan od vođa husita.⁷⁵ Starija historiografija prikazivala je da je pješništvo bilo najbitnijim dijelom Matijaševe vojske, sastavljene po husitskom i janjičrskom modelu.⁷⁶ Dokazano je da je kao i u drugim srednjovjekovnim vojskama najvažnija sastavnica Matijaševe vojske

⁷¹ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 126.

⁷² Isto, str. 126-127; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 31.

⁷³ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 31.

⁷⁴ Na ist. mj.

⁷⁵ Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 31; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 127-128; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 31.

⁷⁶ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 127.

bila konjica.⁷⁷ Plaćenička vojska je također bila viteška, dorađena u određenoj mjeri, primjenom lake konjice za izvršavanje prepada te je ona bila najbrojnija grupacija vojske.⁷⁸ Laka konjica je na ugarskom prostoru imala dugu tradiciju, posebno zbog svoje pokretljivosti i značaja u obrani južnih granica.⁷⁹ U odnosu na konjicu pješništvo je igralo puno manju ulogu u Matijaševoj vojsci. Stoga bi najtočniji opis te vojske bio da je sadržavala velik broj pješaka, mnogo teretnih kola, i nešto topova, iako je većinu ipak sačinjavala laka i teška konjica.⁸⁰ Snaga i uspjesi Matijaševe vojske su ostvareni dobrom usklađenosti različitih grupacija i visokom disciplinom.⁸¹ Plaćenička vojska bila je sačinjena od različitih narodnosti; Mađara, Čeha, Nijemaca, Hrvata i Srba. Točni odnosi nisu poznati te je njezin sastav dosta varirao tijekom vremena, no bitnije je to da je vojska bila odana kralju, koji ju je plaćao.

Veličina plaćeničke vojske pri njezinim počecima bila je poprilično skromna. Prema pismu Signorie mletačkom diplomatu 1463. kraljevski je dvor imao 2.000 konjanika i 5.000 pješaka, koji su najvjerojatnije bili dijelom kraljev banderij uz plaćenike iz Poljske i Češke.⁸² Plaćenici iz ovih zemalja borili su se u Matijaševoj vojsci za vrijeme Čeških ratova, dok su njemački plaćenici dolazili iz Šlezije.⁸³ Antonio Bonfini⁸⁴ je pisao o pohodima u Austriji 1477. i 1482. godine. On spominje kraljeve "tri vojske" Čehe, Mađare i srpsku laku konjicu, koje su marširale u tri kolone.⁸⁵ Također, obavijest ambasadora Sebastiana Baduaria iz 1475., ili 1479. godine, spominje 6.000 teških konjanika i 10.000 pješaka iz Moravske, Češke i Šlezije, kao plaćenike u Matijaševoj vojsci.⁸⁶ Premda su dio ove vojske sačinjavale postrojbe katoličkih

⁷⁷ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 31; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 127.

⁷⁸ Isto, str. 127

⁷⁹ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 33.

⁸⁰ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 127.

⁸¹ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 32; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 127.

⁸² Heath, *Armies of the Middle Ages...*, str. 60; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 128.

⁸³ Isto, str. 128.

⁸⁴ 1427., ili 1437. – 1505. talijanski humanist i povjesničar. Na poziv kralja Matijaša Korvina postao je na njegovu dvoru u Budimu dvorski povjesničar i lektor kraljice Beatrice.

⁸⁵ Heath, *Armies of the Middle Ages...*, str. 60; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 128.

⁸⁶ Heath, *Armies of the Middle Ages...*, str. 60; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 128.

plemića i gradova odanih Matijašu, vjeruje se da su dijelom bili plaćenici. U istom izvoru spominju se 10.000 ugarskih teških konjanika i 4.000 pješaka, koji su dijelom također bili plaćenici. Imena kapetana također ukazuju na multietničnost vojske, primjerice; Ugri (Nagy, Kinizsi, Geréb, Dóczy...), Česi (Hag, Zeleni Černahora...), Nijemci (Haugwitz, Tettauer, Weissbriach...) te Hrvati i Srbin (Blagaj, Frankapan, Branković).⁸⁷ Etnička mješovitost u plaćeničkoj vojsci nije bila toliko bitna, koliko je bila bitna sveukupna moć te vojske da se suprotstavi bilo kakvom neprijatelju.

Crna vojska nije bio naziv Matijaševe plaćeničke vojske za njegova života. Po tom imenu poznata je tek nakon njegove smrti, to jest po ostatku plaćeničke vojske koju je Stjepan Zapolja (mađ. Szapolyai István) uspio pridobiti na stranu Vladislava II.⁸⁸ Bonfini je prvi koji spominje to ime, pripisujući ga žilavosti njezinih vojnika. Drugi ime pripisuju njemačkom i talijanskom nazivu *Schwaze Garde* i *Banda Nera* te nadimku "crni" posljednjeg zapovjednika vojske Ivana Haugwiza, a postoji i mogućnost da su joj sami vojnici nadjenuli ime.⁸⁹ Od sedamdesetih godina 15. stoljeća ova je vojska postala stalna organizacija te je njezina veličina varirala u odnosu na ciljeve i smjeru pohoda.⁹⁰

O veličini i sastavu Matijaševe vojske 1475./9. prije pohoda na Osmanlije govori nam depeša mletačkog diplomata Sebastiana Baduaria.⁹¹ Po izvješću Matijaševa vojska se sastojala od:

- češke, moravske, šleske teške konjice 6.000 i pješaštva 10.000
- ugarske teške konjice 10.000 i pješaštva 4.000
- sikulske konjice s kopljem, štitom i lukom 16.000
- erdeljske banderije (?8-10.000)

⁸⁷ Heath, *Armies of the Middle Ages...*, str. 60; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 128.

⁸⁸ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 129.

⁸⁹ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 32; Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 31; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 129.

⁹⁰ Pálosfalvi, *From Nicopolis to Mohács...*, str. 31.

⁹¹ Heath, *Armies of the Middle Ages...*, str. 60; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 128.

- mušketira 2.000
- erdeljskoga vlaškog pješaštva 2.000
- konjice moldavskog vojvode 12.000 i moldavske pješaštva 20.000
- konjice vlaškog vojvode 8.000 i vlaškog pješaštva 30.000
- srpske lake konjice (husari) 5.000.⁹²

Prva dva elementa od nabrojanih najvjerojatnije su plaćenici i kraljeva banderia. Sveukupno ova je vojska brojila 125.000 ljudi, odnosno 68.000 konjanika i 57.000 pješaka. Uz plaćenike i tisuće banderijalnih vojnika i pomoćnih trupa iz Ugarske i vazalnih zemalja, izgleda da je u kasnijim godinama svoje vladavine Matijaš mogao okupiti 100-120.000 vojnika, stoga se može pretpostaviti da je ugarska vojska imala u svakom trenutku približno raspoloživih 65.000 vojnika.⁹³ Sve ovodobne vojske bile su jako skupe. Iz ovog razloga Sveto Rimsko Carstvo nije moglo priuštiti stalno raspoloživih 20.000 vojnika pod oružjem.⁹⁴ Broj plaćenika u Italiji 1439. iznosio je 21.533, od toga 6.000 je bilo u službi Mletačke Republike, a 7.000 u službi Milanskog Vojsvodstva.⁹⁵ Reorganizirana vojska kralja Karla VII. (1403. – 1461., francuski kralj od 1422.) 1445. imala je 9.000 konjanika te skupa s plemićkom vojskom, nije dostizala broj od 30.000.⁹⁶ Najbogatiji vladar tog doba burgundski vojvoda Karlo Smjeli (1433. – 1477., vojvoda od 1467.), čija je vojska bila prilično slična Matijaševoj, u pohode nije vodio više od 10-15.000 ljudi. Njegov protivnik Švicarska imala je dugu tradiciju općeg novačenja, te je protiv njega mogla podići 20-25.000 vojnika.⁹⁷ Prema mletačkoj diplomaciji, koja je procijenila da Matijaševa vojska broji 65.000 ljudi, bila je jedna od najuspješnijih u Europi te je ne bi trebali zanemariti. Pored ovog Bonfini je

⁹² Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 32; Heath, *Armies of the Middle Ages...*, str. 60; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus* str. 129.

⁹³ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 130.

⁹⁴ Na ist. mj.

⁹⁵ Na ist. mj.

⁹⁶ Na ist. mj.

⁹⁷ Na ist. mj.

izvijestio da se samo u Đuru (mađarski: Győr) okupilo 17.000 ljudi za Matijašev pohod 1477. godine.⁹⁸

Matijaš je sam izjavio 1482. godine da bi s dovoljno novca mogao povesti stotinu tisuća vojnika, protiv neprijatelja svog tasta Ferdinanda I. (1424. – 1494., kralj Napulja od 1458.).⁹⁹ Matijaš sigurno nije mogao platiti vojsku od 100-120.000 jer su njegovi prihodi bili nedovoljni za ovu brojku. Pretpostavlja se da su Matijaševi godišnji prihodi iznosili između 650- 900.000 florena, ponekad do milijun.¹⁰⁰ U odnosu na prihod Osmanskog Carstva iz 1475. godine, koji je iznosio 1.800.000 florena, Matijaševi se prihodi mogu tretirati kao konkurentni.¹⁰¹ Dio prihoda je Matijaš ubirao s vlastitih bogatih posjeda, monopola na sol, i kovanja novca, velika je većina sredstava potjecala od poreza koje je plaćalo seljaštvo, a svega 10-15% od gradova, ili uvozno-izvozne trgovine.¹⁰² Najveći teret je dakle pao na seljaštvo zbog gospodarske nerazvijenosti Ugarske u odnosu na zapadne zemlje tog doba, pogotovo u manufakturnom proizvodnom smislu.¹⁰³ Nešto davanja za vojsku Matijaš je dobivao od Svete Stolice i Mlečana, ali iako su ti prihodi bili značajni, oni su bili prigodničarski i ovisili su o diplomatskim odnosima.¹⁰⁴

U ovo vrijeme ugarski teški konjanik je primao mjesečno 3, oklopljeni pješak 2, a laki konjanik (husar) 2,5 zlatnika. Po ovome prosječni plaćenik je godišnje koštao 30 zlatnih florena te bi za držanje 15.000 plaćenika, ispodprosječan broj za Matijaševu vojsku u ratno vrijeme, godišnje trebalo potrošiti 400.000 zlatnika. Dodamo li tome trošak za obranu južnih granica, dolazimo do iznimnih davanja.¹⁰⁵ Izvještaj koji spominje Matijaševu vojsku s najmanjim brojem ljudi je o pohodu u Šleziji – vojska je bila sačinjena od 6.000 pješaka i 4.000 konjanika od kojih su svi bili plaćenici.¹⁰⁶ Na vojnom zboru u Bečkom Novom Mjestu spominje se da je Matijaševa plaćenička

⁹⁸ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 130.

⁹⁹ Na ist. mj.

¹⁰⁰ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 311; Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 30; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 130.

¹⁰¹ Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 311.

¹⁰² Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 30.

¹⁰³ Više u: Engel, *The Realm of St Stephen...*, str. 244-277.

¹⁰⁴ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 130.

¹⁰⁵ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 131.

¹⁰⁶ Na ist. mj.

voska brojala 28.000 vojnika.¹⁰⁷ Matijaš je zaključio 1460-ih da ne može držati 20.000 plaćenika na duže vrijeme te da bi tek s vanjskom pomoći mogao podići vojsku sposobnu da protjera Osmanlije iz Europe.¹⁰⁸ Matijašev najveći problema je bio to što su resursi Ugarske bili nedovoljni za održavanje vojske potrebne veličine, a to je odredilo i njegovu ratnu strategiju i taktiku, tako da bez vanjske pomoći Matijaš nije mogao voditi veće pohode što je utjecalo i na njegovu vanjsku politiku.¹⁰⁹

Izvori koji govore o Matijaševoj vojsci su oskudni; primjerice Bonfinijev opis mimohoda u Bečkom Novom Mjestu i kraljevo pismo biskupu Gabrielu di Verona, koje govori o organizaciji i djelovanju pješništva. Pored ovoga postoje fragmenti u pisanim izvorima i izvještajima o bitkama i posadama. Dodatno nam otežava to što je Matijaš vodio mnoge pohode, ali relativno malo otvorenih bitaka, a većina ratova koje je kralj vodio svodio se na opsade utvrda i obrane utvrda.¹¹⁰ No usporedimo li ove izvore s drugim onodobnim vojskama, možemo поближе prikazati strukturu, grane i naoružanje Matijaševe vojske te pokušati okarakterizirati taktiku.

Najvažnija grana srednjovjekovne vojske je bila konjica. Tako je bilo i Matijaševoj vojsci. Vjeruje se da je za vrijeme ratova u Češkoj i kasnije Austriji prevladavala teška konjica. Po Baduarijevom izvješću teška konjica je činila jednu šestinu, ili barem osminu kraljeve vojske.¹¹¹ Malo znamo o strukturi ovih jedinica, premda se čini da brojčano veće te da su nam do danas poznati samo činovi najviših zapovjednika, *Feldhauptmann* i *capitaneus generalis*.¹¹² Nije nam poznata ni hijerarhija Matijaševe vojske u odnosu s onodobnim talijanskim i francuskim vojskama. Iz jedne naredbe županijskom banderiju saznajemo da su se po običaju plemići bili dužni sabrati naoružani mačem, konjaničkim kopljem, ili lukom i strjelicama.¹¹³ Premda su plaćenici rijetko koristili lukove, oni su ostali popularno oružje teške konjice Ugarske. Malo znamo o samostalnim operacijama teške konjice, osim u rijetkim sukobima,

¹⁰⁷ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 131.

¹⁰⁸ Na ist. mj.

¹⁰⁹ Na ist. mj.

¹¹⁰ Na ist. mj.

¹¹¹ Na ist. mj.

¹¹² Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 132.

¹¹³ Na ist. mj.

uglavnom u Češkoj, gdje se borila na tradicionalni viteški način.¹¹⁴ Teška konjica sačinjavala je jezgru Matijaševе vojske, premda brojčano relativno mala. Vrlo je rijetko teška konjica slana u borbu, da bi se izbjegli njeni gubitci te je ovo jedan od razloga zašto je Matijaš izbjegavao otvorene bitke.¹¹⁵

Najbrojniji element Matijaševе vojske činila je laka konjica te se vjeruje da su se za njegovog vremena pojavili husari.¹¹⁶ Kao taška, tako je i laka konjica imala ukorijenjenu tradiciju u Ugarskoj te je bila izuzetno važan čimbenik u obrani južnih granica. Nažalost još manje znamo o njejoj organizaciji u odnosu na tešku konjicu, no znamo da je pored mnogobrojnih jedinica, bilo i manjih, nazvanih *turbae*, koje je sačinjavalo 25 husara.¹¹⁷ Husari su započinjali sukobe ometajući protivničke linije te nisu napadali u masovnom broju, premda postoje dokazi da su djelovali i na začelju vojske. Pored obrane na južnim granicama u borbama i zasjedama na Osmanlije, husari su odigrali važnu ulogu u Matijaševim pohodima na sjeveru i zapadu. Čak na pohodima u Austriju gdje su prevladavale opsade, upravo je laka konjica bila ključ njegovih pobjeda.¹¹⁸ Za pohoda u Šleziji 1474. gdje je Matijaševa vojska bila skoro deseterostruko manja od poljske, dočekala je protivnika skrivena iza zidina utvrda i gradova. U međuvremenu husari su napadali i ometali neprijateljsku vojsku do te mjere da su opsjedatelji izglednili. Pored ovog izvršena su dva napada na Poznan i Krakov kojima se odvukla pažnja, predvođeni Mirkom Zapoljskim (mađarski: Szapolyai Imre je bio ban Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 1464. do 1465. i palatin Ugarskog Kraljevstva od .1486. do. 1487.) i Pavao Kiniži (mađarski: Pál Kinizsi 1432.–1494. je bio general u službi kralja Matijaša Korvina. Grof Temeša i kapetan-generalj Donje Ugarske).¹¹⁹ Na kraju su Jagelovići morali tražiti mir od Matijaša. Matijaševa sposobnost kao vojnog zapovjednika vidljiva je u tome

¹¹⁴ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 132.

¹¹⁵ Na ist. mj.

¹¹⁶ Na ist. mj.

¹¹⁷ Na ist. mj.

¹¹⁸ Na ist. mj.

¹¹⁹ Isto, str. 138.

što je znao vrline i mane ugarskog ratovanja te ih primjenjivao tako da je izvlačio najveću korist.¹²⁰

Matijaševo pješništvo, bila je srednjovjekovnog tipa, ali nije imala značajniju ulogu u vojsci, premda je bila bolja od ranijih u Ugarskoj te nije nikada dosegla nivo švicarskih pješnika, ili njemačkih *Landsknechta*.¹²¹ U Matijaševom pismu biskupu Gabrielu di Verona, poslaniku napuljskog kralja Ferdinanda I., on opisuje svoje pješništvo koje bi mogao poslati upomoć za preotimanje Otranta 1480. godine. Tu on opisuje poredak i oružanje, kolike su im plaće te da se pješnici bore u kvadratnim formacijama okruženi štitovima.¹²² Ovakav način borbe možda je i bila jedinstvena Ugarskoj, razvijena protiv osmanskih janjičara, što ipak nije imalo značaja u razvoju ratovanja, niti je uvećalo značaj pješništva.¹²³ Stoga mu je sigurnije bilo koristiti "barbarske" *portyázó* taktike, brzih napada za ometanje neprijateljskog djelovanja.¹²⁴

Što se tiče uporabe kola u Matijaševoj vojsci, postoje izvori, koji nam govore da njegovo pješništvo nije koristilo borbena kola, kao husiti i Hunjadi, za pokretno djelovanje pješništva.¹²⁵ Dok se u nekoliko izvora spominju utvrde-kola (*Wagenburg*) za Matijaševih ratova, najviše u borbama s Podjebradskim, gdje je Matijaš u Wrocław ušao sa 100 kola 1470. godine.¹²⁶ Za pohoda u Češkoj nemamo izvora koji upućuju na ugarske utvrde-kola, ali se spominju u bitci kod Leizensdorfa 1481. godine.¹²⁷ Premda se kola javljaju u Bonfinijevom izvještaju iz Bečkog Novog Mjesta, gdje sudjeluju u raznim vježbama, nemamo dokaze da je Matijaš koristio kola za napad, kao njegov otac i husiti.¹²⁸

O topništvu i opsadnim strojevima u Matijaševoj vojsci ponajmanje nam je poznato, ali s obzirom na broj opsada i usiljenih marševa dalo bi se

¹²⁰ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 133.

¹²¹ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 33; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 133.

¹²² Na ist. mj.

¹²³ Isto, str. 132-133.

¹²⁴ Isto, str. 133.

¹²⁵ Isto, str. 134.

¹²⁶ Na ist. mj.

¹²⁷ Na ist. mj.

¹²⁸ Na ist. mj.

zaključiti da ih je Matijaš držao u većem broju.¹²⁹ Postoji izvještaj iz 1475., ili 1479. u kojem Baduario spominje šezdeset topova uz ostale opsadne strojeve. Većinu topova i njihove posade u Matijaševoj vojsci činili su ljudi iz slojeva građanstva, koji su dolazili iz Požuna (mađ. Pozsony, njem. Pressburg) i Košica (njem. Kaschau, mađ. Kassa).¹³⁰ Premda se topništvo čini brojano, ono je bilo teško i neučinkovito, tako da su i manji gradovi i utvrde bili u mogućnosti odolijevati dužoj opsadi.

¹²⁹ Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 134.

¹³⁰ Grgin, *Počeci rasapa...*, str. 33; Rázsó, *The Mercenary Army of King Matthias Corvinus...*, str. 134.

5. ZAKLJUČAK

Crna vojska kralja Matijaša Korvina nastala je kroz šire organizacijske reforme, zbog potreba kraljevstva i samih ambicija kralja. Poput njegovog oca Matijaš je htio urediti snažnu državu pod ugarskom vlašću, koja bi bila sposobna odolijevati pritiscima sa svih strana. Za to je trebao snažnu vojnu silu odakle je proizašla Crna vojska. Njezina kompozicija bila je određena vanjskom politikom, materijalnim mogućnostima kraljevstva te strateškim potrebama doba. Matijaš je reorganizirao vojsku, tako što ju je oslobodio njezinog pretežito feudalnog karaktera. Uz pomoć takve vojske, sposobni Matijaš, je uspio stabilizirati stanje u državi i zaposjesti bogate posjede svojih susjeda na sjeveru i zapadu. Ovo je osiguralo velik prestiž i moć Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu, što je dugo vremena ostalo nedohvatljivo nakon njegove smrti.

Za razliku od svoga oca Ivana Hunjadija, Matijaševe vojne operacije na jugu protiv Osmanskog Carstva bile su znatno manjeg obujma. Taktike koje su primijenjene na južnim granicama, Matijaš je iskoristio u ratovima protiv sjevernih i zapadnih susjeda. Tu se ističe uporaba lake konjice za ometanje neprijateljskih vojski i pljačku protivnikove zemlje.

Premda je Matijaševa vojska bila plaćenička, njezinu je jezgru sačinjavala konjica. Njezini uspjesi ne mogu se samo pripisati djelovanju konjaničkih postrojbi već sveobuhvatnoj organizaciji i djelovanju svih grana vojske. Ova vojska bila je moćna sila onodobne Europe te je s Matijašem na čelu izvojevala mnoge pobjede. Problem je bio taj što je držanje takve vojske iziskivao velika materijala sredstva, kakva poslije Matijaša nitko nije bio sposoban sakupiti. Nije iznenađenje stoga što je Crna vojska nakon Matijaševe smrti nestala.

IZVORI I LITERATURA

- Andrić, Stanko, *Čudesna svetoga Ivana Kapistrana*, ser. Studije, knj. 1, Slavonski Brod – Osijek: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje – Matica hrvatska, 1999.
- , “Od Iloka do Rima: talijansko putovanje Nikole Iločkoga”, *Hrvatska revija*, no. 1 (2015.), str. 54-61. (dostupno na: https://www.academia.edu/14714391/Od_Iloka_do_Rima_talijansko_putovanje_Nikole_Ilo%C4%8Dkoga_From_Ilok_to_Rome_Italian_journey_of_Nicholas_of_Ilok), pristupljeno 19. srpnja 2022.
- Bak, János M., “Politics, Society and Defense in Medieval Hungary”, u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 1-22.
- Bak, János M. – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982.
- Borosy, András, “The *milita portalis* in Hungary before 1526”, u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 63-80.
- Engel, Pál, “János Hunyadi: The Decisive Years of His Career, 1440–1444”, u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 103-123.
- , *The Realm of St Stephen – A History of Medieval Hungary 895–1526*, London – New York: I.B. TAURIS, 2001.
- Fügedi, Erik, “Medieval Hungarian Castles in Existence at the Start of the Ottoman Advance”, u: Bak, János M. – Király, Bela K. (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and*

- Early Modern Hungary*, ser. Social Science Monographs 104, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 59-62.
- Grgin, Borislav, *Počeci rasapa: Kralj Matijaš Korvin i srednjovjekovna Hrvatska*, Zagreb: Ibis grafika, 2002.
- Heath, Ian, *Armies of the Middle Ages, volume 2, The Ottoman Empire, Eastern Europe and the Near East, 1300-1500*, Worthing, Sussex: Flexiprint Ltd., 1984.
- Held, Joseph, "Peasants in Arms, 1437–1438 & 1456", u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 81-101.
- Horvat, Rudolf, *Povijest Hrvatske, od najstarijeg doba do g. 1657.*, knj. 1, Zagreb: Tiskara Merkur, 1924.
- Jurković, Ivan, "Turska opasnost i hrvatski velikaši – knez Bernardin Frankapan i njegovo doba", *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, vol. 17 (1999.), str. 61-83.
- , "Vojni ustroj i obrana Kraljevstva: *Cito. Cito. Cito. Citissime!*", u: Marija Karbić (ur.), *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja. Hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku*, biblioteka: Zoran Ladić (ur.), *Povijest Hrvata*, sv. 3, Zagreb: Matica hrvatska, 2019., str. 115-133.
- Karbić, Marija (ur.), *Vrijeme sazrijevanja, vrijeme razaranja. Hrvatske zemlje u kasnome srednjem vijeku*, biblioteka: Zoran Ladić (ur.), *Povijest Hrvata*, sv. 3, Zagreb: Matica hrvatska, 2019.
- Király, Bela K., "Society and War from Mounted Knights to the Standing Armies of Absolute Kings: Hungary and the West", u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 23-55.
- Klaić, Nada (prir.), *Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine*, Zagreb: Školska knjiga, 1972.

- Kubinyi, András, "The Road to Defeat: Hungarian Politics and Defense in the Jagiellonian Period", u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 159-178.
- Kurelić, Robert, "Posljednji svjedok ubojstva: Frankopani i Celjski u petnaestome stoljeću", *Povijesni prilozi*, vol. 35, no. 50 (2016.), str. 205-229.
- , "Grafen von Krabaten: the Curious Designation for the Frankopani in Late Medieval German Sources", *Review of Croatian History*, vol. 17, no. 1 (2021.), str. 203-228.
- Nicolle, David, *Hungary and the Fall of Eastern Europe 1000-1568*, ilustr. Angus McBride, ser. Men at Arms 195, London: Osprey Publishing Ltd, 1988.
- Oslanský, František, "The Role of John Jiskra in the History of Slovakia", *Human Affairs*, vol. 6, no. 1 (1996.), str. 19-33.
- Pálosfalvi, Tamás, "Matthias' Army", u: Péter Farbaky – Enikő Spekner – Katalin Szende – András Végh (ur.), *Matthias Corvinus the King: Tradition and Renewal in the Hungarian Royal Court, 1458–1490*, Budimpešta: Budapesti Történeti Múzeum, 2008., str. 295-297.
- , *From Nicopolis to Mohács: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389–1526*, ser. The Ottoman Empire and Its Heritage (politics, science and economy), vol. 63, Leiden – Boston – Köln: Brill, 2018.
- Rázsó, Gyula, "The Mercenary Army of King Matthias Corvinus", u: János M. Bak – Bela K. Király (ur.), *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Columbia University Press, 1982., str. 125-140.
- Segeš, Vladimir, "Organizácia, výzbroj a taktika vojska kráľa Mateja Korvína", *Vojenská História*, vol. 3 (2007.), str. 55-69.
- Szabó, János B., "Black Army of Hungary", u: Clifford J. Rogers (ur.), *The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military*

Technology, vol. 1, Oxford: Oxford University Press, 2010., str. 151-153 (dostupno na: https://www.academia.edu/4152573/BLACK_ARMY_OF_HUNGARY_MERCENARIES_OF_MATTHIAS_CORVINUS_KING_OF_HUNGARY_AND_BOHEMIA_), pristupljeno 11. srpnja 2022.

Szakály, Ferenc, "The Hungarian-Croatian Border Defense System and Its Collapse", u: János M. Bak – Béla B. Király (ur.), *From Hunyadi to Rakóczi. War and Society in Late Medieval and Early Modern Hungary*, Brooklyn: Brooklyn College Press, 1982., str. 141-158.

Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata: Pregled povijesti hrvatskog naroda 600.-1526*, prvi dio, Split: Marijan tisak, 2004.

Tallet, Frank – David J. B. Trim (ur.), *European Warfare 1350–1750*, New York: Cambridge University Press, 2010.

Veszprémy, László, "The state and military affairs in east-central Europe", u: Frank Tallet – David J. B. Trim (ur.), *European Warfare 1350–1750*, New York: Cambridge University Press, 2010., str. 96-109.

SAŽETAK

Cilj ovog rada je prikazati kako je Matijaševa vojska bila vrlo disciplinirana i uvježbana sila, karakteristična plaćeničkoj vojsci. Matijaš je oslobodio plemstvo vojne dužnosti te je umjesto njih postavio kralju materijalno ovisne plaćenike. Dodamo li tome organizacijske sposobnosti Matijaša takva vojska bila je u stanju oduprijeti se brojčano nadmoćnijem neprijatelju.

Cilj prikazivanja Matijaševe vojske je i cijena ovakve vojske koja je prije svega bila izuzetno visoka tako da je samo sposoban državnik i vojskovođa kakav je bio kralj Matijaš Korvin, bio sposoban održati. Vojska je bila određena geopolitičkim i materijalnim utjecajima tog vremena, ali je pod sposobnim vladarem ostvarila velike uspjehe za razliku od zapadnih dijelova Europe gdje je vojni razvoj tekao drugim smjerovima prema modernim stajaćim vojskama, a ne smiju se zanemariti napori koje je Matijaš poduzeo u njezinu stvaranju.

Zaključno, pomoću takve vojske, Matijaš je uspio zaposjesti velike i bogate teritorije sjeverno i zapadno od Ugarske, no nakon dugog perioda službe Crne vojske, državna blagajna ostala je prazna. Tako je nakon Matijaševe smrti i sama Crna vojska polako iščezla.

Ključne riječi: Ivan Hunjadi, Crna vojska, kralj Matijaš Korvin, Hrvatsko-Ugarsko Kraljevstvo

SUMMARY

The aim of this thesis is to show how disciplined and well-trained the army of Matthias Corvinus was which is typical of mercenaries. Matthias I relieved nobility of military service and appointed mercenaries financially dependent on the King. Combined with Matthias' organizational skills, this army was able to resist an enemy who outnumbered them.

The goal of describing Matthias' army is also to show how high the price of this kind of army was and that only a highly capable statesman and army leader such as Matthias Corvinus would be able to maintain it. The army was influenced by geopolitical and financial factors of the time, but under the command of a capable leader, it managed to generate a much larger success than other armies of western Europe where the military development was directed towards the creation of standing armies. However, Matthias' efforts in creating a standing army should not be disregarded.

To conclude, with this kind of army, Matthias managed to occupy big and wealthy territories north and west of Kingdom of Hungary, but after a long period of military activity of the Black Army, the country's resources were exhausted. After Matthias' death, the Black Army itself slowly disappeared.

Key words: John Hunyadi, Black Army, king Matthias Corvinus, Croatian-Hungarian Kingdom